

Warsztat pracy szkolnego doradcy zawodowego

Workshop of the school career counsellor

Key words: schools, counselling, didactic resources.

Abstract: The article presents an analysis of the results of the study of vocational counselling documents in 38 surveyed schools in the Opolskie, Dolnośląskie and Zachodniopomorskie Voivodeships. It highlights the increase in the offer of counselling services in the education sector and draws attention to the elements of equipment in the office (laboratory) of vocational guidance, types of tests at the school offices, types of teaching aids in the possession of school counsellors. The article emphasises that in the researched schools the provision of teaching aids is quite good (despite the comments made), and the whole process of vocational guidance is based on the knowledge and experience of school guidance counsellors.

Słowa kluczowe: szkoła, poradnictwo, środki dydaktyczne.

Streszczenie: Artykuł przybliży analizę wyników badań dokumentów zawodoznawczych w 38 badanych szkołach na terenie województwa opolskiego, dolnośląskiego i zachodniopomorskiego. Podkreśla wzrost oferty usług doradczych w sektorze edukacji. Zwraca uwagę na: elementy wyposażenia gabinetu (pracowni) poradnictwa zawodowego, rodzaje testów na wyposażeniu gabinetów szkolnych, rodzaje środków dydaktycznych w posiadaniu szkolnych doradców zawodowych. Artykuł podkreśla, iż w badanych szkołach wyposażenie w pomoce dydaktyczne z zakresu szkolnej orientacji zawodowej przedstawia się dość dobrze (mimo zgłaszanych uwag), a cały proces poradnictwa zawodowego oparty jest na wiedzy i doświadczeniu szkolnych doradców zawodowych.

Wprowadzenie

Współcześnie uczeń musi bardzo wcześnie poznawać prawa rządzące rynkiem pracy i umieć je uwzględniać w swoich decyzjach zawodowych, dlatego rola szkoły i szkolnego doradcy zawodowego jest szczególnie ważna. W niej bowiem młody człowiek bardzo wcześnie styka się z problemami pracy zawodowej, jej rolą i wymaganiami. Poznaje problemy gospodarki narodowej, rynku pracy i bezrobocia. Powinno to odbywać się podczas nauki już w szkole podstawowej, ponieważ jest już za późno, gdy styka się z tymi problemami w momencie szukania pracy po ukończeniu branżowej szkoły pierwszego stopnia lub będąc bezrobotnym. Zbyt późno może być również wtedy, gdy uczeń dowiaduje się o prawach rynku pracy w szkole branżowej, czyli po pierwszym wyborze zawodu. Może się wtedy okazać, że znalezienie pracy w wybranym przez niego zawodzie jest niemożliwe. Dlatego jednym z waż-

nych zadań szkoły podstawowej jest kształtowanie nowoczesnego, pozytywnego pracownika. Uściślając, jest to zadanie poradnictwa zawodowego traktowanego jako jeden z elementów procesu wychowawczego¹.

W dzisiejszych czasach potrzebne są wiedza i umiejętności związane m.in. z poszukiwaniem i korzystaniem z informacji edukacyjnej i zawodowej, dokonywaniem samooceny, autoprezentacji i podejmowaniem decyzji, poruszaniem się po rynku pracy. W nabywaniu tych umiejętności powinni pomagać uczniom doradcy zawodowi, stosując odpowiednio dobrane metody, techniki i narzędzia pracy. Powinni oni wspierać ucznia na drodze do rozwoju jego indywidualnej ścieżki kariery, dążyć do kształtowania jego tożsamości zawodowej².

Należy podkreślić, że coraz więcej szkół – dyrektorów, doradców, nauczycieli, pedagogów i psychologów dostrzega i rozumie tę potrzebę. Została ona również zauważona na poziomie systemowym, gdzie od 2008 roku w całym kraju realizowane są projekty w ramach Priorytetu III. Działania 3.4. Poddziałania 3.4.3. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, dzięki którym powstają nowatorskie narzędzia diagnostyczne i materiały metodyczne wspomagające proces rozpoznawania predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów. Wykorzystywane są one w procesie planowania przyszłości edukacyjnej i zawodowej uczniów³.

Funkcjonowanie szkolnych doradców zawodowych regulowane jest przez Ustawę z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2023 r., poz. 900), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2023 r., poz. 1798), z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. poz. 325), jak również Rozporządzenie MEN z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, gdzie zapisano, jakie kwalifikacje są niezbędne do zajmowania stanowiska nauczyciela doradcy zawodowego w klasach VII i VIII szkół podstawowych, branżowych szkołach I stopnia, liceach ogólnokształcących i technicach⁴.

¹ W. Rachalska (1996). Nowe zadania poradnictwa zawodowego wobec wyzwań teraźniejszości, *Pedagogika Pracy*, nr 28, s. 123–124.

² I. Pyszkowska (2008). *Narzędzia oceny i samooceny wykorzystywane przez szkolnego doradcę zawodowego w pracy z uczniami*. W: *Poradnictwo zawodowe w SzOK-ach*, red. W. Kreft, Warszawa, s. 89–90.

³ W. Kreft (2011). *Szansa dla ucznia, pomoc dla szkolnego doradcy zawodowego – nowe narzędzia pracy z uczniami*, „Doradca Zawodowy”, nr 3 (12), s. 16–17.

⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe r. (Dz.U. z 2023 r., poz. 900,1672,1718 i 2005), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2023 r., poz. 1798) z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. poz. 325) zobowiązuje placówki oświatowe „do przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia. Organ prowadzący szkołę lub placówkę po uzyskaniu opinii organu sprawującego nadzór pedagogiczny określa tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin nauczycieli [...] realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym, obowiązkowym wymiarze

Specjaliści podchodzą obecnie do życia zawodowego człowieka jako do procesu uczenia się i rozwoju trwającego całe życie, gdyż zmiany w zakresie przeobrażeń technologicznych skutkują istotnymi konsekwencjami dla rynku pracy – osoba wkraczająca do zawodu, jak również już pracująca powinna być gotowa, by wciąż aktualizować wiedzę i umiejętności zawodowe, uzupełniać i rozszerzać oraz przyswajając nowe. Dlatego też odnalezienie się na rynku pracy stanowi nie lada wyzwanie. Bardzo często obecnie, zmagając się z doświadczeniem niepewności, ich obawy to rozważania wokół pytań: „Co czeka mnie w przyszłości, gdy moje umiejętności się zdeaktualizują? Jakiego typu niepokoje budzi we mnie perspektywa niepewności zatrudnienia?”. Takim właśnie wyzwaniem powinien sprostać doradca zawodowy⁵.

Obecnie w szkołach poradnictwo zawodowe jest włączone do programów szkolnych. Plan pracy szkolnego doradcy zawodowego funkcjonuje w szkołach, w których zatrudniony jest doradca zawodowy⁶.

Wcześniej w programach szkolnych nie było miejsca na te zagadnienia. Reforma szkolnictwa sprawiła, że nastąpiły w tym zakresie zmiany, które przyczyniły się do wzrostu zainteresowania sprawami związanymi z podejmowaniem przez młodzież decyzji edukacyjno-zawodowych⁷.

Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. wprowadza zapis dotyczący pomocy psychologiczno-pedagogicznej, udzielanej w trakcie bieżącej pracy z uczniem w formie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu – w przypadku uczniów szkół podstawowych oraz uczniów szkół ponadpodstawowych⁸.

W świetle rozporządzenia szkoły mają obowiązek udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowania kariery zawodowej. Celem tych zajęć jest wspomaganie uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych, przy wykorzystaniu aktywnych metod pracy⁹.

godzin, [...] doradców zawodowych prowadzących zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu w celu wspomagania uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie Ust. 2 pkt. 11 ustawy o systemie oświaty. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. (Dz. U. z 2023 r., poz. 1798) w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach zamieszczono zapis określający zadania doradcy zawodowego oraz rozporządzenie MEiN z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (poz. 2102).

⁵ W. Gala, M. Kamieniecka, S. Michalik (2020). *Zintegrowany System kwalifikacji – nowe spojrzenie na rolę doradztwa zawodowego*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, s. 5–6.

⁶ A. Paszkowska-Rogacz (2004). *Doradztwo zawodowe w systemach szkolnych Unii Europejskiej*. W: *Pedagogika Pracy. Doradztwo zawodowe*, red. H. Bednarczyk, J. Figurski, M. Żurek. Radom, s. 184–185.

⁷ www.ckubialystok.pl [20.12.2023].

⁸ Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487).

⁹ H. Dołęga-Herzog, M. Rosalska (2014). *Wykorzystanie metod kreatywnych w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu. Propozycje rozwiązań metodycznych*. Warszawa, s. 27–28.

Powoduje to zatem konieczność realizowania w szkole takiego systemu poradnictwa zawodowego, który zapewni młodzieży zdobycie zawodów oferowanych przez szkoły oraz wymagań, jakie stawiają one kandydatom. Umożliwi także wykorzystanie posiadanych przez młodzież uzdolnień i talentów w obszarach pracy. Ułatwi to uczniom dostęp do informacji edukacyjnej i zawodowej, poszerzy ich edukacyjne i zawodowe perspektywy, ułatwi wejście na rynek pracy, uświadomi konieczność i możliwość zmian w zaplanowanej karierze zawodowej¹⁰. Przygotuje młodzież do wyboru zawodu, poziomu i kierunku kształcenia, określi rolę i zadania nauczycieli w ramach rocznego planu działań¹¹.

Jak widać, główna rola przygotowania młodzieży do wyboru zawodu oraz kierunku kształcenia przypada szkole. Im wcześniej zostaną podjęte odpowiednie działania, tym większe szanse trafnego wyboru zawodu i mniejsze prawdopodobieństwa kosztów ponoszonych przez młodych ludzi, ich bliskich, a także przez całe społeczeństwo w związku z nietrafną i przypadkową decyzją czy też nieumiejętnością poruszania się na rynku pracy.

W profesjonalnej pracy szkolnego doradcy zawodowego istotną rolę odgrywa zarówno odpowiednie przygotowanie, jak i wyposażenie warsztatu pracy. Przedstawione poniżej analizy badań obrazują kwestie przygotowania zawodowego szkolnych doradców zawodowych pracujących w placówkach oświatowych. Jednakże dla ukazania pełnego wymiaru działań z zakresu poradnictwa zawodowego w szkole przeanalizowano materiały metodyczno-informacyjne, stanowiące wyposażenie gabinetów doradców zawodowych. Pozwoliło to na przedstawienie bazy dydaktycznej do prowadzenia działalności w zakresie przygotowania uczniów do wyborów edukacyjno-zawodowych.

Współcześnie warsztat pracy doradcy zawodowego powinien zawierać aktualne informacje o rynku pracy, pożądanych zawodach, różnorodnych ścieżkach kształcenia, jak też konkretne informacje dotyczące możliwości wykorzystania potencjału intelektualnego i osobowościowego swoich uczniów. Ważne jest, aby osoba wspierająca rozwój zawodowy młodego człowieka posługiwała się odpowiednio przygotowanymi metodami i narzędziami z zakresu poradnictwa zawodowego oraz była do tego przygotowana merytorycznie¹².

Środki i pomoce dydaktyczne są integralnymi elementami zaplecza naukowego i orientacji zawodowej. Ich dostępność i sposób wykorzystania wzmacnia procesy orientacyjne. Niezbędne w pracy doradcy zawodowego są gabinety (pracownie) poradnictwa zawodowego. Powinny one być wyposażone w różne materiały za-

¹⁰ A. Rogozińska (2003). *Szkolny Doradca Zawodowy. Korzyści wynikające z działalności szkolnego doradcy zawodowego*, Warszawa, s. 12.

¹¹ A. Łukaszewicz, G. Sołtysińska (2003). *Szkolny Doradca Zawodowy*, Projekt KOWEZIU, Warszawa, s. 27.

¹² J. Szczepaniak-Wiecha (2010). *Rozwój zawodowy doradców zawodowych w warunkach przeobrażającego się społeczeństwa*. W: W. Duda, G. Wieczorek, D. Kukla (red.), *Tendencje i wyzwania poradnictwa zawodowego*. Częstochowa, s. 83.

wodoznawcze, narzędzia i metody do diagnozowania predyspozycji zawodowych oraz do planowania kariery zawodowej, zbiory informacji edukacyjno-zawodowej, multimedialne programy komputerowe, scenariusze zajęć z zakresu poradnictwa zawodowego itp.¹³ Dlatego też współczesny doradca zawodowy powinien biegle posługiwać się w swojej pracy technologią informacyjno-komunikacyjną. Ważne jest, aby potrafił nie tylko obsługiwać komputer, ale elastycznie włączać narzędzia cyfrowe do pracy z uczniami w celu aktywizacji ich potencjału, tak aby osiągnęli w przyszłości sukces edukacyjny i zawodowy¹⁴.

Założenia badań własnych

Niniejszy artykuł przedstawia ofertę usług doradczych w sektorze edukacji.

Grupę badawczą stanowili szkolni doradcy zawodowi (38 osób) z trzech województw: opolskiego, dolnośląskiego i zachodniopomorskiego. Zamyśl badawczy pojawił się w 2015 r. Przeprowadzone badania miały charakter ilościowy. Próbę badawczą dobrano drogą doboru celowego. Metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, techniką badawczą – ankieta, a kwestionariuszem – autorski kwestionariusz ankiety. Prezentowany w artykule materiał empiryczny jest fragmentem szerszych badań tematycznych skupionych wokół głównego problemu badawczego: *Jak można pomagać młodzieży w rozwiązywaniu jej dylematów związanych z wyborem szkoły i zawodu?*

W grupie problemów szczegółowych znalazły się następujące pytania:

1. Jaki elementy wyposażenia znajdują się w szkolnej (gabiniecie) pracowni poradnictwa zawodowego?
2. Z jakimi problemami borykają się szkoły w zakresie środków finansowych przeznaczonych na oświatę?
3. Jakimi testami sprawdzającymi predyspozycje zawodowe dysponują szkolni doradcy zawodowi?
4. Jakimi środkami dydaktycznymi dysponują szkolni doradcy zawodowi w pracy z młodzieżą szkolną?

Analiza wyników badań własnych

Zagadnienie to przybliżyła analiza wyników badań dokumentów zawodoznawczych w 38 badanych szkołach na terenie województwa opolskiego, dolnośląskiego i zachodniopomorskiego. Wskazuje ona na wzrost oferty usług doradczych w sektorze edukacji.

¹³ R. Fleischer (2008). *Pomieszczenie i wyposażenie Szkolnych Ośrodków Kariery*. W: W. Kreft (red.), *Poradnictwo zawodowe w SZOK-ach*. Warszawa, s. 123–124.

¹⁴ M. Budzik (2019). *Multimedialny warsztat pracy szkolnego doradcy zawodowego. Prowadzenie procesu doradztwa zawodowego w nowoczesnej, cyfrowej szkole ponadpodstawowej*, Forum, Poznań, s. 5.

W większości badanych szkół znajdują się gabinety (pracownie) szkolnego doradcy zawodowego lub gabinetu pedagoga i psychologa, którzy w ramach części etatu pełnią obowiązki doradcy zawodowego.

Dane dotyczące warsztatu pracy w odniesieniu do wyposażenia gabinetu doradcy zawodowego ilustruje tabela 1.

W badanych szkołach wyposażenie w pomoce dydaktyczne z zakresu szkolnej orientacji zawodowej przedstawia się dość dobrze (mimo zgłaszanych uwag), a cały proces poradnictwa zawodowego oparty jest na wiedzy i doświadczeniu szkolnych doradców zawodowych.

Tabela 1. Elementy wyposażenia gabinetu (pracowni) poradnictwa zawodowego

Elementy wyposażenia gabinetu (pracowni)	Ogółem N=38	
	L	%
Meble i sprzęt biurowy	38	100,0
Tablice informacyjne	35	92,1
Telewizor, projektor	29	76,3
Komputer z dostępem do Internetu	28	73,7
Stojak na ulotki	28	73,7
Drukarka laserowa	18	47,4
Kserokopiarka	13	34,2
Tablica interaktywna i kamera video	12	31,6

Uwaga: pytanie wielokrotnego wyboru.

Powyższe dane wskazują na to, że w gabinecie doradcy zawodowego (pracowni szkolnej) jest w większości niezbędny sprzęt do realizowania usług z poradnictwa zawodowego. Nie wszystkie jednak szkoły posiadają oddzielne pomieszczenie lub gabinet do pracy poradniczej. Niektórzy doradcy zawodowi korzystają z gabinetu pedagoga szkolnego lub pracowni nauczyciela uczącego w szkole. Wszystkie gabinety poradnictwa zawodowego wyposażone są w meble i sprzęt biurowy – 100,0%. Ponadto na wyposażeniu gabinetów znajdują się: tablice informacyjne do zamieszczania ważnych spraw związanych z wyborami edukacyjno-zawodowymi uczniów – 92,1%. Zamieszczone są na nich głównie informacje o terminach rekrutacji do szkół, charakterystyki zawodów, informacje o planowanych targach edukacyjnych w szkołach.

Pracownie wyposażone są: w telewizor i projektor – 76,3%, stojak na ulotki – 76,3% oraz drukarkę laserową – 47,4%. Niektóre gabinety posiadają kserokopiarkę – 34,2%. Komputer z dostępem do Internetu posiada 73,7% szkół. Tablica interaktywna i kamera wideo stanowią sprzęt występujący tylko w 31,6% szkołach.

Z rozmów przeprowadzonych z dyrektorami szkół znajdujących się na terenach badanych placówek oświatowych wynika, że organy prowadzące szkoły i placówki

oświatowe borykają się z problemem wystarczającej ilości środków finansowych przeznaczonych na oświatę. Stąd zabezpieczają szkołę w podstawowe elementy potrzebne do funkcjonowania szkoły, np. środki na płace dla nauczycieli. O braku środków finansowych na doposażenie szkół w pomoce świadczą wypowiedzi dyrektorów szkół:

Planowane przeze mnie środki finansowe na utrzymanie szkoły były opiniowane i zatwierdzone przez organ prowadzący szkołę (Urząd Miejski). Zaplanowane w budżecie środki na zakup pomocy i sprzętu do szkoły zwykle były pomniejszane lub w ogóle nie zatwierdzone do realizacji w kolejnym roku szkolnym. Zabezpieczane były głównie płace dla nauczycieli, administracji i obsługi oraz podstawowe środki potrzebne do funkcjonowania szkoły.

Niemniej jednak podkreślają oni, że doposażenie klas w pomoce nieco się polepszyło. Szkoły coraz częściej biorą udział w projektach unijnych, skierowanych do młodzieży z obszarów wiejskich, zagrożonych bezrobociem. Dotyczą one głównie wyrównywania szans edukacyjnych. Programy te oprócz realizowania zajęć dydaktyczno-wyrównawczych zapewniają również zakup sprzętu do szkół, np. komputerów. O udziale szkół w projektach unijnych świadczą wypowiedzi dyrektorów badanych szkół:

Korzystamy coraz częściej z projektów unijnych skierowanych do szkół z terenów zagrożonych bezrobociem. Projekty te poszerzają ofertę edukacyjną szkoły, wzmacniają pozycję szkoły, pomagają przezwyciężyć trudności w nauce uczniom z problemami. Uatrakcyjniają zajęcia poprzez możliwość bezpłatnych wycieczek do zakładów pracy, teatru itp. Pozwalają na zakup nowego sprzętu, np. komputerów, tablic interaktywnych, laptopów do pracowni szkolnych. Moja szkoła brała udział w projekcie unijnym – Rozwijam skrzydła, dzięki któremu miałem możliwość zakupu laptopa i tablicy multimedialnej.

Natomiast w niektórych badanych szkołach, jak wynika z rozmów z dyrektorami szkół, organy prowadzące systematycznie doposażają szkoły w nowoczesny sprzęt multimedialny. Świadczy o tym wypowiedź dyrektora szkoły: *Organy prowadzące czynią to, pozyskując środki unijne na doposażenie szkół w ramach projektów. W mojej szkole realizowaliśmy projekt Edukacja ku przyszłości.*

Poradnictwo zawodowe na szkolnym poziomie ukierunkowane jest przede wszystkim na określenie wstępnych predyspozycji oraz zainteresowań zawodowych uczniów. Jest to o tyle ważne, że przy zaangażowaniu człowiek jest w stanie zdobyć każde kwalifikacje zawodowe lub ukończyć szkołę, lecz niemożliwe jest nabycie predyspozycji do wykonywania zawodu¹⁵.

¹⁵ M. Błażkow, M. Budnarowska (2006). *Poradnictwo zawodowe dla młodzieży uczącej się*. W: G. Kierozalski, E. Żywiec-Dąbrowska, H. Bałos, M. Żurek (red.), *Poradnictwo zawodowe w OHP i szkołach*. Warszawa, s. 236.

W celu zdiagnozowania stanu wyposażenia gabinetu doradcy zawodowego w testy zawodoznawcze, przeprowadzono analizę dokumentów znajdujących się w gabinetach doradców. Szczegółowe wyniki prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Rodzaje testów na wyposażeniu gabinetów szkolnych

Rodzaje testów	Ogółem N=38	
	L	%
Kwestionariusz Preferencji Zawodowych KPZ	36	94,7
Inwentarz zainteresowań	30	78,9
Wstępna Orientacja Zawodowa WOZ	29	76,3
Vademecum Talentu	28	73,7
Młodzieżowy Kwestionariusz Zainteresowań Zawodowych – MŁOKOZZ	28	73,7
Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji Zawodowych	24	63,2
Bateria Testów Uzdolnień Ogólnych BUTO	22	57,9
Inne	14	36,8

Uwaga: pytanie wielokrotnego wyboru.

Z danych zestawionych w tabeli 2 wynika, że wszyscy badani doradcy zawodowi posiadają w swoich zbiorach testy sprawdzające predyspozycje zawodowe uczniów. Najwięcej szkół posiada na wyposażeniu Kwestionariusz Preferencji Zawodowych (KPZ), Inwentarz Zainteresowań, Wstępną Orientację Zawodową (WOZ) oraz Vademecum Talentu. Jest to zintegrowana ocena predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów. Kolejnym testem znajdującym się na wyposażeniu gabinetu doradcy jest Młodzieżowy Kwestionariusz Zainteresowań Zawodowych – MŁOKOZZ. Bada on między innymi typy osobowościowe: typ realistyczny – reprezentowany jest przez osoby, które lubią pracować z narzędziami i maszynami (mechanik, elektryk), typ badawczy – osoby takie mają zdolności matematyczne i naukowe (biolog, fizyk), typ artystyczny – wykazują się zdolnościami artystycznymi (malarz, pisarz), typ społeczny – osoby z tej grupy pomagają ludziom, informują i uczą (nauczyciel, sędzia), typ przedsiębiorczy – lubią pracę z ludźmi ukierunkowaną na korzyści materialne (advokat, przedsiębiorca), typ konwencjonalny – osoby tego typu preferują pracę z danymi i ich porządkowanie (księgowy, sekretarka). Jak wynika z wypowiedzi badanych szkolnych doradców zawodowych, przedstawione powyżej kwestionariusze wraz z podręcznikami bezpłatnie przekazane zostały do szkół w ramach projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Ponadto w posiadaniu doradców są: Inwentarz Zainteresowań, Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji Zawodowych. Doradcy posiadają: Baterię Testów Uzdolnień Ogólnych (BUTO) i Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji Zawodowych. Bateria Testów Uzdolnień Ogólnych (BUTO) pozwala na zbadanie zainteresowań i predyspozycji

zawodowych w 11 skalach: artystycznej, badawczej, handlowej, komunikacyjnej, konwencjonalnej, mechanicznej, opiekuńczej, perswazyjnej, przedsiębiorczej, realistycznej i społecznej oraz poszczególnych uzdolnień: werbalnych, numerycznych, wyobraźni przestrzennej, percepcji kształtów, urzędniczych, koordynacji ruchowej, zręczności palców oraz zręczności rąk. Inne testy, znajdujące się na wyposażeniu gabinetów doradców, stanowią 36,8%. Należą do nich: Kwestionariusz Inteligencji Wielorakiej, Labirynt Zwodów, Pakiet edukacyjny „Rozwijam Skrzydła”, „Progra” – test zainteresowań zawodowych uczniów, Test Achtnicka, Kwestionariusz – „Ja i Moja Szkoła”, „Miasteczko Zawodów”, Test Hollanda (wersja skrócona), „Świat Zawodów”, „Labirynt Zawodów”, Test „Piramida Kariery”, Test predyspozycji zawodowych. JOB.06.

Ogólnie można powiedzieć, że testy zawodoznawcze wzbogacają warsztat pracy szkolnego doradcy zawodowego. Należy podkreślić, iż wspierają one uczniów w procesie rozwoju zawodowego i pomagają samodzielnie projektować drogę edukacyjno-zawodową, przygotowując ich do sprostania wymogom rynku pracy¹⁶.

Poniższa tabela przedstawia rodzaje pomocy dydaktycznych, jakimi dysponują szkolni doradcy zawodowi.

Tabela 3. Rodzaje środków dydaktycznych w posiadaniu szkolnych doradców zawodowych

Rodzaje środków dydaktycznych	Ogółem N=38	
	L	%
Scenariusze zajęć	32	84,2
Informatory	32	84,2
Gazetki szkolne	32	84,2
Poradniki i przewodniki o zawodach	31	81,6
Gry zawodoznawcze	28	73,7
Zbiory własne	28	73,7
Filmy zawodoznawcze	25	65,8
Teczki zawodoznawcze	21	55,3
Programy komputerowe	14	36,8

Uwaga: pytanie wielokrotnego wyboru.

¹⁶ J. Kania (2010). *Jak towarzyszyć uczniom w rozwoju społeczno-zawodowym? Gry szkoleniowe i scenariusze zajęć do pracy z młodzieżą*. Warszawa, s. 11–12. Autor podaje przykład korzystania z tego rodzaju ćwiczeń w jednym z gimnazjów, gdzie szkolny doradca zawodowy opracował scenariusz zajęć ukierunkowanych na wspieranie uczniów w odkrywaniu swoich mocnych stron związanych z funkcjonowaniem w grupie, pełnieniem ról zawodowych, rozwijaniem umiejętności konstruktywnego komunikowania się, rozwijaniem umiejętności zarządzania sobą w czasie oraz planowania i pracy celem przybliżania gimnazjalistom problematyki rynku pracy.

Badania dowodzą, że we wszystkich placówkach oświatowych szkolny doradca zawodowy posiada w swoich zbiorach następujące pomoce dydaktyczne: scenariusze zajęć i informatory. Ponadto w każdej badanej szkole można było zauważyć na korytarzu lub w klasie gazetkę ścienną lub kącik zawodoznawczy, gdzie doradca prezentuje materiały informujące o zawodach przyszłości, charakterystykach zawodów, terminach spotkań z przedstawicielami różnych zawodów, ważnych terminach związanych z rekrutacją. Szkoły posiadają gazetkę szkolną w formie elektronicznej z informacjami o rekrutacji do szkół i zawodach przyszłości. Posiadają kąciki zawodoznawcze. Poniżej przedstawiono niektóre z nich: „Kącik ofert ze szkół średnich”, zawierający nie tylko podstawowe informacje o szkołach (głównie informatory), ale również ulotki dostarczające wiedzę o zawodach, wymaganiach, nauczanych przedmiotach, praktykach zawodowych, np. „Dlaczego warto się kształcić w tym zawodzie?”, „Jaką wiedzę i umiejętności uzyska absolwent szkoły?”.

Ponadto kącik zawiera punkt informacyjny dotyczący logowania się i złożenia stosownych dokumentów do wybranej szkoły drogą elektroniczną. Wszystkie przyjęcia do szkół średnich odbywają się drogą elektroniczną, która wymaga czasami pomocy ze strony informatyka lub szkolnego doradcy zawodowego. Powyższy punkt informacji zawodowej znajduje się w gabinecie szkolnego doradcy zawodowego, jak również w klasie, w której doradca prowadzi zajęcia lekcyjne. Jest on wykorzystywany w przypadku indywidualnych konsultacji z uczniami.

Przykładem jest zorganizowany w zespołach szkół „Kącik zawodoznawczy”, wyposażony w materiały informacyjne, w których analizuje się dane o szkołach średnich¹⁷.

Przykładowe scenariusze zajęć znajdują się na stanie gabinetów doradców szkolnych. Są to: „Doradztwo zawodowe – poznajemy siebie i nabieramy kompetencji”, „Doradztwo zawodowe – jak obecne decyzje wpływają na moją przyszłość zawodową”, „Kolejny krok w przyszłość”, „Profil inteligencji a predyspozycje”, „Efektywne gospodarowanie czasem”, „Skazani na sukces”, „Poznajemy zawody”, „Poznaję siebie – moje mocne i słabe strony”, „Przygotowanie uczniów do wyboru zawodu”. Nowością są materiały metodyczno-informacyjne „Zamek”. Zamieszczone są w nich m.in. materiały do pracy warsztatowej z młodzieżą szkolną. Informatory zawierają ofertę edukacyjną szkół średnich. Ciekawym przykładem może być informator „Otwórzmy hotel, fryzjer stylisty-mistrz, czyli talent i ciężka praca”, „Żołnierz – zawód z misją, zawody rzemieślniczo-usługowe dla osób z pasją, wizerunek zawodowy i cechy sekretarki”, „Mediator – zawód dla odpowiedzialnych”, informatory z przeciwwskazaniami zdrowotnymi do wykonywania zawodu oraz elektroniczny informator dla ucznia wybierającego szkołę średnią. Prawie wszystkie szkoły posiadają w swoich zbiorach poradniki o zawodach: poradnik metodyczny dla wychowawców w zakresie poradnictwa zawodowego, poradnik „Edukacja dla pracy – postaw na przyszłość”, „W przyszłości będę kimś ważnym”, „Jak wyznaczyć i osiągnąć

¹⁷ W 30 szkołach zorganizowany był „kącik zawodoznawczy” (województwo opolskie, dolnośląskie, zachodniopomorskie).

cele zawodowe”, przewodnik po zawodach, przewodnik „Warsztat diagnostyczny doradcy zawodowego”, poradnik pedagoga o szkolnictwie średnim.

Nowością w wielu szkołach jest multimedialny rejestr szkół średnich¹⁸, dzięki któremu uczniowie poprzez Internet mają możliwość dokładnego prześledzenia oferty liceów ogólnokształcących, techników i branżowych szkół I stopnia.

W posiadaniu większości szkół są gry zawodoznawcze: decyzyjna gra psychologiczna dla młodzieży uczącej się, „Moja ścieżka kariery zawodowej” – gra edukacyjna, gry planszowe wspomagające twórcze myślenie, tolerancję i inteligencję, Internetowe gry edukacyjne – *english learning*, gra edukacyjna „Łądowanie na księżycu”. Zbiory własne doradców zawierają m.in. informacje, gdzie można znaleźć doradcę, „Co po ukończeniu kolejnego etapu edukacyjnego?”, „Jak może wyglądać twoja droga edukacyjna?”, reklamy szkół, trafna decyzja zawodowa, kalendarzyk absolwenta, elektroniczne źródła informacji [www.psz.praca.gor.pl; www.koweziu.edu.pl; www.men.gor.pl], informacje o szkoleniach, udział w konkursach, „Moje zainteresowania i zdolności” – indywidualny plan kariery (ankieta). Ponad połowa doradców w swoich zbiorach posiada filmy zawodoznawcze oraz teczki zawodoznawcze, zawierające np. informacje o losach absolwentów szkół (kontakty, współpraca, spotkania absolwentów z uczniami i nauczycielami). W posiadaniu doradców są również programy komputerowe: „Piramida kariery 2” – świat zawodów, rynek pracy, wybór zawodu, „Rozwijam skrzydła” – program multimedialny, „Gdzie pracować?” – informator o zawodach. Jest ich najmniej w badanych szkołach, gdyż należą do pomocy dość kosztownych i w związku z tym dyrektorzy szkół ograniczają ich zakup. Na uwagę zasługują również liczne działania podejmowane przez szkolnych doradców zawodowych w szkołach zmierzające ku temu, by wspomagać uczniów przy wyborze szkoły średniej. Zaliczyć tu należy między innymi wprowadzenie we wszystkich badanych szkołach elektronicznej rekrutacji do szkół, prowadzonych przez samorząd miejski.

Można stwierdzić, że w badanych szkołach wyposażenie w pomoce dydaktyczne z zakresu szkolnej orientacji zawodowej, przedstawia się dość dobrze (mimo zgłaszanych uwag), a cały proces poradnictwa zawodowego oparty jest na wiedzy i doświadczeniu szkolnych doradców zawodowych. Uzyskane wyniki badań własnych nie korelują z wynikami badań przeprowadzonych wcześniej: badania szkół województwa śląskiego przez G. Wieczorek i A. Woźniak-Krakowian¹⁹. Dotyczą one roli i miejsca szkolnego doradcy zawodowego w systemie oświaty w opinii kadry kierowniczej placówek edukacyjnych. Wskazują na duże braki w zakresie pomocy i środków dydaktycznych niezbędnych w pracy poradniczej.

¹⁸ Multimedialny rejestr szkół średnich.

¹⁹ G. Wieczorek, A. Woźniak-Krakowian (2006). *Rola i miejsce szkolnego doradcy zawodowego w systemie oświaty w opinii kadry kierowniczej placówek edukacyjnych*. W: H. Skłodowski (red.), *Współczesny paradygmat doradztwa zawodowego w zastosowaniu praktycznym*. Łódź, s. 186–188.

Wnioski

1. W gabinecie doradcy zawodowego (pracowni szkolnej) jest w większości niezbędny sprzęt do realizowania usług z poradnictwa zawodowego. Nie wszystkie jednak szkoły posiadają oddzielne pomieszczenie lub gabinet do pracy poradniczej. Niektórzy doradcy zawodowi korzystają z gabinetu pedagoga szkolnego lub pracowni nauczyciela uczącego w szkole.
2. Wszystkie gabinety poradnictwa zawodowego wyposażone są w meble i sprzęt. Ponadto na wyposażeniu gabinetów znajdują się: tablice informacyjne do zamieszczania ważnych spraw związanych z wyborami edukacyjno-zawodowymi uczniów.
3. Pracownie wyposażone są: w telewizor i projektor, stojak na ulotki oraz drukarkę laserową. Niektóre gabinety posiadają kserokoparkę, komputer z dostępem do Internetu.
4. Doposażenie klas w pomoce nieco się polepszyło. Szkoły coraz częściej biorą udział w projektach unijnych, skierowanych do młodzieży z obszarów wiejskich, zagrożonych bezrobociem. Dotyczą one głównie wyrównywania szans edukacyjnych.
5. Szkolni doradcy zawodowi posiadają w swoich zbiorach testy sprawdzające predyspozycje zawodowe uczniów. Najwięcej szkół posiada na wyposażeniu Kwestionariusz Preferencji Zawodowych (KPZ), Inwentarz Zainteresowań, Wstępną Orientację Zawodową (WOZ) oraz Vademecum Talentu. Zostały one bezpłatnie przekazane do szkół w ramach projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
6. W posiadaniu doradców są: Inwentarz Zainteresowań, Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji Zawodowych. Doradcy posiadają: Baterię Testów Uzdolnień Ogólnych (BUTO) i Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji Zawodowych.
7. Testy zawodoznawcze wzbogacają warsztat pracy szkolnego doradcy zawodowego. Należy podkreślić, iż wspierają one uczniów w procesie rozwoju zawodowego i pomagają samodzielnie projektować drogę edukacyjno-zawodową, przygotowując ich do sprostania wymogom rynku pracy.
8. We wszystkich placówkach oświatowych szkolny doradca zawodowy posiada w swoich zbiorach następujące pomoce dydaktyczne: scenariusze zajęć i informatory. Ponadto w każdej badanej szkole można było zauważyć na korytarzu lub w klasie gazetkę ścienną lub kącik zawodoznawczy, gdzie doradca prezentuje materiały informujące o zawodach przyszłości, charakterystykach zawodów, terminach spotkań z przedstawicielami różnych zawodów, ważnych terminach związanych z rekrutacją.
9. Szkoły posiadają gazetkę szkolną w formie elektronicznej z informacjami o rekrutacji do szkół i zawodach przyszłości. Posiadają kąciki zawodoznawcze. Poniżej przedstawiono niektóre z nich: „Kącik ofert ze szkół średnich”, zawierający nie tylko podstawowe informacje o szkołach (głównie informatory), ale

również ulotki dostarczające wiedzę o zawodach, wymaganiach, nauczanych przedmiotach, praktykach zawodowych, np. „Dlaczego warto się kształcić w tym zawodzie?”, „Jaką wiedzę i umiejętności uzyska absolwent szkoły?”.

10. Prawie wszystkie szkoły posiadają w swoich zbiorach poradniki o zawodach: poradnik metodyczny dla wychowawców w zakresie poradnictwa zawodowego, poradnik „Edukacja dla pracy – postaw na przyszłość”, „W przyszłości będę kimś ważnym”, „Jak wyznaczyć i osiągnąć cele zawodowe”, przewodnik po zawodach, przewodnik „Warsztat diagnostyczny doradcy zawodowego”, poradnik pedagoga o szkolnictwie średnim.
11. Nowością w wielu szkołach jest multimedialny rejestr szkół średnich, dzięki któremu uczniowie poprzez Internet mają możliwość dokładnego prześledzenia oferty liceów ogólnokształcących, techników i branżowych szkół I stopnia.
12. W posiadaniu większości szkół są gry zawodoznawcze: decyzyjna gra psychologiczna dla młodzieży uczącej się, „Moja ścieżka kariery zawodowej” – gra edukacyjna, gry planszowe wspomagające twórcze myślenie, tolerancję i inteligencję, internetowe gry edukacyjne – *english learning*, gra edukacyjna „Lądowanie na księżycu”. Zbiory własne doradców zawierają m.in. informacje, gdzie można znaleźć doradcę, „Co po ukończeniu kolejnego etapu edukacyjnego?”, „Jak może wyglądać twoja droga edukacyjna?”, reklamy szkół, trafna decyzja zawodowa, kalendarzyk absolwenta, elektroniczne źródła informacji [www.psz.praca.gor.pl; www.koweziu.edu.pl; www.men.gor.pl], informacje o szkoleniach, udział w konkursach, „Moje zainteresowania i zdolności” – indywidualny plan kariery (ankieta). Ponad połowa doradców w swoich zbiorach posiada filmy zawodoznawcze oraz teczki zawodoznawcze, zawierające np. informacje o losach absolwentów szkół (kontakty, współpraca, spotkania absolwentów z uczniami i nauczycielami).
13. W posiadaniu doradców są również programy komputerowe: „Piramida kariery 2” – świat zawodów, rynek pracy, wybór zawodu, „Rozwijam skrzydła” – program multimedialny, „Gdzie pracować?” – informator o zawodach. Jest ich najmniej w badanych szkołach, gdyż należą do pomocy dość kosztownych i w związku z tym dyrektorzy szkół ograniczają ich zakup.
14. Na uwagę zasługują również liczne działania podejmowane przez szkolnych doradców zawodowych w szkołach zmierzające ku temu, by wspomagać uczniów przy wyborze szkoły średniej. Zaliczyć tu należy między innymi wprowadzenie we wszystkich badanych szkołach elektronicznej rekrutacji do szkół, prowadzonych przez samorząd miejski.

Reasumując, należy stwierdzić, że wybór zawodu jest procesem długotrwałym, trwającym przez całe życie człowieka, dlatego też decyzja ta nie może być przypadkowa. Powinna jej towarzyszyć pomoc ze strony profesjonalnych doradców zawodowych, którzy pomogą w poznaniu zawodów, pomogą zrozumieć, na czym polegają zadania, funkcje i czynności zawodowe określonych zawodów, funkcjo-

nowanie zarówno lokalnego, jak i globalnego rynku pracy oraz na czym polega wykonywanie zawodu w praktyce²⁰.

Literatura

1. Błażkow, M., Budnarowska, M. (2006). *Poradnictwo zawodowe dla młodzieży uczącej się*. W: G. Kierozalski, E. Żywiec-Dąbrowska, H. Bałos, M. Żurek (red.), *Poradnictwo zawodowe w OHP i szkołach*. Warszawa.
2. Budzik, M. (2019). *Multimedialny warsztat pracy szkolnego doradcy zawodowego. Prowadzenie procesu doradztwa zawodowego w nowoczesnej, cyfrowej szkole ponadpodstawowej*, Poznań: Forum.
3. Dołęga-Herzog, H., Rosalska, M. (2014). *Wykorzystanie metod kreatywnych w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu. Propozycje rozwiązań metodycznych*. Warszawa.
4. Fleischer, R. (2008). *Pomieszczenie i wyposażenie Szkolnych Ośrodków Kariery*. W: W. Kreft (red.), *Poradnictwo zawodowe w SZOK-ach*. Warszawa.
5. Gala, W., Kamieniecka, M., Michalik, S. (2020). *Zintegrowany System kwalifikacji – nowe spojrzenie na rolę doradztwa zawodowego*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
6. Kania, J. (2010). *Jak towarzyszyć uczniom w rozwoju społeczno-zawodowym? Gry szkoleniowe i scenariusze zajęć do pracy z młodzieżą*. Warszawa.
7. Kreft, W. (2011). Szansa dla ucznia, pomoc dla szkolnego doradcy zawodowego – nowe narzędzia pracy z uczniami. *Doradca Zawodowy*, 3 (12).
8. Łukaszewicz, A., Sołtysińska, G. (2003). *Szkolny Doradca Zawodowy*, Projekt KOWEziU. Warszawa.
9. Paszkowska-Rogacz, A. (2004). *Doradztwo zawodowe w systemach szkolnych Unii Europejskiej*. W: H. Bednarczyk, J. Figurski, M. Żurek (red.), *Pedagogika Pracy. Doradztwo zawodowe*. Radom.
10. Pietruk, W. (2024). *Rozwój człowieka a wybór zawodu w ujęciu teoretycznym*, Skrypty belfra, 2024, nr 68, Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. Wrocław.
11. Pyszkowska, I. (2008). *Narzędzia oceny i samooceny wykorzystywane przez szkolnego doradcę zawodowego w pracy z uczniami*. W: W. Kreft (red.), *Poradnictwo zawodowe w SzOK-ach*, Warszawa.
12. Rachalska, W. (1996). Nowe zadania poradnictwa zawodowego wobec wyzwań teraźniejszości. *Pedagogika Pracy*, nr 28.
13. Rogozińska, A. (2003). *Szkolny Doradca Zawodowy. Korzyści wynikające z działalności szkolnego doradcy zawodowego*. Warszawa.
14. Szczepaniak-Wiecha, J. (2010). *Rozwój zawodowy doradców zawodowych w warunkach przeobrażającego się społeczeństwa*. W: W. Duda, G. Wieczorek, D. Kukla. (red.), *Tendencje i wyzwania poradnictwa zawodowego*. Częstochowa.
15. Wieczorek, G., Woźniak-Krakowian, A. (2006). *Rola i miejsce szkolnego doradcy zawodowego w systemie oświaty w opinii kadry kierowniczej placówek edukacyjnych*. W: H. Skłodowski (red.), *Współczesny paradygmat doradztwa zawodowego w zastosowaniu praktycznym*. Łódź.

²⁰ W. Pietruk (2024). *Rozwój człowieka a wybór zawodu w ujęciu teoretycznym*, Skrypty belfra, 2024, nr 68, Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. Wrocław, s. 5.

Akty prawne i netografia

16. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe r. (Dz.U. z 2023 r., poz. 900,1672,1718 i 2005), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2023 r., poz. 1798) z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. poz. 325).
17. Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz.1487).
18. www.ckubialystok.pl [20.03.2024].

dr Witold Pietruk

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu

